

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Міграційна безпека та напрями її
забезпечення»

Виконала: студентка групи СЗ-20-2
Спеціальність 232 «Соціальне
забезпечення»

Озерян К. С.

(прізвище та ініціали)

Керівник: д. політ. н., доцент,
професор кафедри економіки та
економічної безпеки УМСФ

Філатов Б. А.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та
ініціали)

Рецензент

декан факультету економіки,
бізнесу та міжнародних відносин

к.е.н., доцент Даценко В.В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра соціального забезпечення та податкової політики
Ступінь вищої освіти бакалавр
Спеціальність соціальне забезпечення

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

Тараненко В. Є.
“ 18 ” січня 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ БАКАЛАВРА

Озерян Катерини Сергіївни

1. Тема роботи «Міграційна безпека та напрями її забезпечення»
керівник роботи Філатов Борис Альбертович, д. політ. н., доцент, професор
кафедри економіки та економічної безпеки УМСФ
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом УМСФ від «16» січня 2024 р. № 32 кс

2. Строк подання студентом роботи 7.06.2024

3. Вихідні дані до роботи законодавча, нормативна та інструктивна база з питань запровадження та реалізації міграційної безпеки в Україні, статистична інформація про стан міграційної безпеки; монографії, матеріали періодичних та інтернет-видань з досліджуваної проблематики.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1.Теоретико-методичні засади забезпечення міграційної безпеки. 2. Оцінка стану міграційної безпеки України в сучасних умовах. 3. Перспективи забезпечення міграційної безпеки в Україні в сучасних умовах.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) графіки, діаграми, таблиці

6. Дата видачі завдання «18» січня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ за/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану	Січень 2024	виконано
2.	Підбір літературних джерел, складання бібліографічного списку	Січень 2024	виконано
3.	Написання анотації	Січень 2024	виконано
4.	Написання вступу	Лютий 2024	виконано
5.	Написання першого розділу	Березень 2024	виконано
6.	Написання другого розділу	Квітень-травень 2024	виконано
7.	Написання третього розділу	Травень 2024	виконано
8.	Формування висновків	Травень 2024	виконано
9.	Оформлення роботи	Червень 2024	виконано
10.	Одержання відгуку наукового керівника та рецензії	Червень 2024	виконано
11.	Подання роботи на кафедру	Червень 2024	виконано

Студент _____

(підпис)

Озерян Катерина Сергіївна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник _____

(підпис)

Філатов Борис Альбертович _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

АНОТАЦІЯ

Озерян К. С. Міграційна безпека та напрями її забезпечення.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр» за спеціальністю 232 «Соціальне забезпечення». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2024.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків.

Робота викладена на 56 сторінках, містить 4 таблиці, 3 рисунки та 1 додаток. Список використаних джерел містить 40 найменувань.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню міграційної безпеки та напрямів її забезпечення.

У першому розділі досліджено теоретико-методичні засади забезпечення міграційної безпеки. У другому розділі проведена оцінка стану міграційної безпеки України в сучасних умовах. На основі даних проведеного дослідження та оцінки визначено перспективи забезпечення міграційної безпеки в Україні в сучасних умовах.

Ключові слова: міграційна безпека; міграційні процеси; еміграція; імміграція; міграційні загрози; безпека.

ABSTRACT

Ozeryan. K. S. Migration security and directions of its provision.

Qualification work for obtaining the degree of higher education "Bachelor" in specialty 232 "Social security". University of Customs and finance, Dnipro, 2024.

The qualification work consists of an introduction, 3 sections, and conclusions.

The work is laid out on 56 of pages, contains 4 of tables, 3 of figures and 1 app. The list of sources used contains 40 names.

The thesis is devoted to the study of migration security and directions of its provision.

In the first section the theoretical and methodological principles of ensuring migration security. The second section, an assessment of the state of migration security of Ukraine in modern conditions was carried out. Based on the data of the conducted research and evaluation, the prospects for ensuring migration security in Ukraine in modern conditions are determined.

Key words: migration security; migration processes; emigration; immigration; migration threats; security.

ЗМІСТ

ВСТУП		6
РОЗДІЛ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ	9
1.1	Міграційна безпека: сутнісні характеристики та особливості формування	9
1.2	Фактори забезпечення міграційної безпеки в сучасних умовах	13
1.3	Методичні підходи до оцінювання стану міграційної безпеки	16
РОЗДІЛ 2	ОЦІНКА СТАНУ МІГРАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	22
2.1	Тенденції забезпечення міграційної безпеки в Україні та ЄС: порівняльний аналіз	22
2.2	Оцінка ефективності міграційної політики та її впливу на міграційну безпеку в Україні	28
РОЗДІЛ 3	ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	34
3.1	Зарубіжний досвід забезпечення міграційної безпеки та можливості його впровадження в Україні	34
3.2	Пріоритети та напрями забезпечення міграційної безпеки в Україні	38
ВИСНОВКИ		46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		48
ДОДАТКИ		52

ВСТУП

На сьогоднішній день міграційні переміщення займають чималий масштаб та загалом перетворилися на вагомий чинник розвитку глобалізованого світу. Вони мають вплив на формування кількісного та якісного складу населення, на соціально-демографічний та економічний розвиток, політичну та культурну сфери тощо.

Дослідження новітніх міграційних тенденцій в Україні, які характеризуються масовістю міждержавних міграційних переміщень у контексті участі нашої держави в світовому міграційному просторі розцінюється як важливий чинник формування національної політики. Дана тематика перебуває у площині безпекового середовища України і передбачає дослідження та вирішення актуальних проблем безпеки, пов'язаних з міграційним простором України та масовими зовнішніми міграційними переміщеннями населення.

У науковій літературі безпекового спрямування питання міграційної безпеки та її вплив на демографічний та соціально-економічний розвиток України піднімають такі вітчизняні науковці і практики, як: Лібанова Е., Малиновська О [22]., Ровенчак О., Романюк М. [33], Садова У., Фтомова О, Брич В. [18], Горбачова І. [19], Індиченко І [20], Кочергіна Н [21], Сирочук Н. [35], Тарасенко К. [37], Гайдош І. [6], Сидорчук О. [7], Курунова Ю. [15].

Визначення та трактування міграційної безпеки широко представлені в зарубіжній літературі працями таких науковців: Вайнер М., Мейерс Е., Холліфільд Д. Вони вивчали нагальні міграційні проблеми країни, пропонували власне бачення їх урегулювання засобами міграційних безпекових інновацій.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування та дослідження засад та особливостей міграційної безпеки і напрямів її забезпечення.

Відповідно до поставленої мети в роботі було визначено і вирішено наступні завдання:

1. Розглянути сутнісні характеристики й особливості формування міграційної безпеки.
2. Обґрунтувати фактори забезпечення міграційної безпеки в сучасних умовах.
3. Визначити методичні підходи до оцінювання стану міграційної безпеки.
4. Проаналізувати тенденції забезпечення міграційної безпеки в Україні та ЄС: зробити порівняльний аналіз.
5. Оцінити ефективність міграційної політики та її вплив на міграційну безпеку в Україні.
6. Розглянути зарубіжний досвід забезпечення міграційної безпеки та можливості його впровадження в Україні.
7. Визначити пріоритети та напрями забезпечення міграційної безпеки в Україні.

Об'єктом дослідження є міграційна безпека та напрями її забезпечення в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні засади удосконалення забезпечення міграційної безпеки в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною основою кваліфікаційної роботи стали праці зарубіжних та українських вчених у галузі міграційних процесів, міграційної безпеки; періодичні та монографічні видання; матеріали міжнародних всеукраїнських науково-практичних конференцій. Методологічною основою роботи слугували загальнонаукові методи, зокрема: теоретичного узагальнення, структурно-логічного, системного та економічного аналізу; статистичного аналізу.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України, аналітичні матеріали Державної міграційної служби, а також праці

вітчизняних і зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в подальшому застосуванні сформульованих висновків та пропозицій щодо ефективного регулювання міграцією трудових ресурсів на державному рівні та перспектив удосконалення міграційної безпеки України у відповідності до сучасних вимог сьогодення.

Результати роботи апробовані в рамках Міжнародної науково-практичної конференції «Тенденції та перспективи розвитку менеджменту в умовах глобальних викликів», 30.05.2024, Херсон (Додаток А).

Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків і пропозицій. Робота викладена на 56 сторінках, містить 4 таблиці, 3 рисунки та 1 додаток. Список використаних джерел містить 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Міграційна безпека: сутнісні характеристики та особливості формування

Сучасне суспільство не уявляє свого існування без соціально-економічно розвиненої та безпечної держави, вектори функціонування якої є постійним предметом наукового аналізу. Він, у свою чергу, охоплює проведення дослідження засад і аспектів формування національної безпеки в міграційній сфері. Власне, важливим є дослідження цього виду безпеки як наукової категорії й узагальнення знань про це явище через необхідність забезпечення стійкості всієї системи безпеки держави та її належного розвитку [1,7].

Міграційну безпеку вчені характеризують по-різному. Формуванню єдиної точки зору з цього приводу заважає різнобічність наукових поглядів у виокремленні понятійного апарату дослідження (міграційна політика у сфері безпеки, державна політика у міграційній сфері, державна міграційна політика у сфері національної безпеки тощо). Крім того, на наукове дослідження міграційної безпеки впливає поглиблення міграційних, етнонаціональних та інших процесів розвитку людства. Проте перш ніж перейти до уточнення змісту поняття «міграційна безпека», слід вказати на особливості визначення міграції.

Варто зазначити, що одним із перших, хто визначив її особливості та роль держави в регулюванні міграційних процесів і потоків, був англійський учений Е. Равенштейн [2]. Він запропонував й обґрунтував закони міграції суспільства, які передбачають урахування її підштовхуючих, виштовхуючих і заохочуючих факторів, тобто зовнішніх і внутрішніх.

Цю теорію у 60-х рр. ХХ ст. розвинув Е. Лі, який вказує, що вона є селективним процесом [3]. При цьому автор слушно наполягає, що деякі території створюють усі умови для актуалізації, насамперед, виштовхуючих чинників, які змушують населення до міграції, а деякі території, навпаки, - залучають людський капітал. Разом із тим, розглядаючи фактори міграції населення, поза увагою Е. Лі залишаються неекономічні чинники.

На важливість системного розгляду чинників і складових міграції справедливо вказує група дослідників - О. Борисенко, О. Гусаров, С. Гусаров, А. Помаза-Пономаренко, О. Сидорчук та ін. Автори вважають, що міграція, здійснюючи значний вплив на розвиток спільноти (національної та глобальної) у різних аспектах, представляє собою складне і комплексне соціальне явище, що має економічне спрямування та державно-управлінське підґрунтя в його координації. Існування цього явища зумовлено дією цілого комплексу чинників соціального, економічного, політичного, культурного, етнічного та іншого характеру. При цьому зміст міграційної безпеки різниться залежно від рівня, на якому її розглядають:

1) на побутовому рівні як усвідомлене сприйняття генетичного зв'язку нації, держави й окремо взятої особистості, її переміщення у просторі;

2) на державно-політичному рівні як політичний проект майбутнього держави та соціуму;

3) на теоретичному рівні як узагальнену світоглядно-методологічну вихідну позицію національної безпеки в соціально-економічній сфері тощо.

Значною мірою комплексну характеристику поняття «міграція» може забезпечити використання терміно-конструкції «міграційна безпека». Підтвердженням висловленої думки є змістовне й етимологічне наповнення кожної зі складових цієї терміно-конструкції - «міграція» і «безпека». Як зазначено в Академічному тлумачному словнику української мови, безпека - це стан, за якого ні кому, ні чому ніщо не загрожує, а міграція - це переселення народів у межах країни або з однієї країни в іншу [4].

Якщо розглядати законодавче визначення поняття «безпека», то її розглядають у контексті національної, державної, громадської та інших видів, як захищеність інтересів (державних, суспільних, окремої особистості) від реальних і потенційних загроз [5]). Наразі в правовому полі міграцію охарактеризовано з позиції визначення засад державного регулювання зовнішньої трудової міграції [5]. І. Гайдош та М. Шульга є авторами законопроекту у міграційній сфері щодо важливості законодавчого закріплення основних засад державної міграційної політики України [6]. Міграція в межах цієї політики визнається як пересування особи для зміни місця проживання або перебування, що супроводжується перетинанням державного кордону (зовнішня міграція) або меж адміністративно-територіальних одиниць України (внутрішня міграція).

Тривалий час міграція не охоплювалася безпековим дискурсом, оскільки погляд на безпеку обмежувався, по-перше, лише безпекою держави, по-друге, загрозами геополітичного та воєнного, тобто зовнішнього характеру, тоді як міграція розглядалася як питання внутрішніх справ. У рамках такого підходу було зрозуміло, що криза безпеки, внутрішній конфлікт чи інтервенція, масове порушення прав людини призводять до міграції. Зворотний зв'язок (вплив міграції на безпеку) потрапляв у поле зору дослідників меншою мірою. Розширення погляду на безпеку відбулося порівняно недавно, коли після завершення холодної війни дедалі більшу увагу почали привертати не «жорсткі», тобто воєнні, а так звані «м'які» загрози безпеці, такі як деградація навколишнього середовища, наркоманія, злочинність, нелегальна міграція тощо.

У міжнародно-політичній площині міграція може викликати напруженість у стосунках між державами походження та призначення, якщо мігранти або біженці є противниками пануючого на батьківщині режиму. Внутрішньополітичні наслідки прибуття великих груп іноземців виявляються у посиленні екстремістських кіл, політичних успіхах крайніх

правих партій, які активізуються на хвилі зростаючого занепокоєння припливом чужинців.

Вектори впливу міграції на економічну безпеку відрізняються залежно від того, йдеться про країну призначення чи походження мігрантів. Небезпеки міграції передусім фіксуються в суспільствах, які приймають, що, загалом, парадоксально, оскільки завдяки іммігрантам вони поповнюють свої людські та інтелектуальні ресурси, тобто основні фактори виробництва, чим посилюють економічну безпеку. Попри це, населення часом негативно ставиться до міграції через її вартість, тобто додатковий тягар на систему соціальної допомоги, користувачами якої часто стають мігранти, підвищення навантаження на системи освіти, транспорту, забезпечення житлом.

У контексті впливу міграції на соціальну безпеку особливу стурбованість викликають пов'язані з нею криміногенна та терористична загрози. Перша з них стосується як наростання вуличної злочинності, особливо в районах, заселених іммігрантами, так і масштабного явища транснаціональної організованої злочинності, що займається незаконним переправленням через кордони та торгівлею людьми. Мігранти частіше, ніж місцеве населення, фігурують у кримінальній статистиці не лише як злочинці, а й як жертви. Ще більшу небезпеку для держави, суспільства та окремої особи несе міжнародний тероризм, оскільки більшість терористів - іммігранти.

На підставі вищезазначеного можемо зробити висновок, що міграційна безпека - це стан захищеності національних інтересів (держави, суспільства й окремо взятої особистості) у міграційній сфері, що передбачає гарантування та підтримку такого стану на належному рівні через здійснення результативного публічного управління, яке визначає й ураховує реальні, потенційні виклики та загрози цим інтересам, а також унеможливорює їх трансформацію в небезпеки. Дане визначення міграційної безпеки слід

закріпити у відповідному законодавстві України, а також удосконалити Закон «Про національну безпеку України» [5] у напрямку закріплення міграційної безпеки як підвиду національної. Це має забезпечити при формуванні та реалізації державної політики дотримання принципу, що людина є найвищою цінністю, а також загальносвітового тренду щодо соціальної орієнтованості та безпековості такої політики через перехід сучасного соціуму у фазу «постмодерного» [7]. Адже міграційна безпека - не тільки проміжний і кінцевий результат (продукт), а й процес його отримання.

1.2 Фактори забезпечення міграційної безпеки в сучасних умовах

З самого початку історії людства прагнення кращого життя було потужною рушійною силою для освоєння нових територій, асиміляції різних культур і народностей, заселення всього простору земної кулі. Вимагаючи прояви мужності, перевіряючи готовність приймаючих територій до інтеграції людських потоків, міграція не тільки відображала потреби суспільства та ступінь його задоволення станом світового устрою, але й виявляла основні недоліки системи світового устрою.

Сьогодні міжнародна міграція виступає важливим ресурсом розвитку приймаючих країн, країн транзиту та призначення. Пріоритетним завданням світового співтовариства є виявлення способів здобування з цього глобального явища максимально позитивних ефектів і зведення до мінімуму його негативних наслідків.

Сучасна міграція за впливом на світовий соціально-економічний, соціокультурний і політичний простір порівнянна з “великим переселенням народів”. Однак на відміну від минулих історичних епох змінилася не тільки природа (нерівномірність поширення населення на планеті, різні природні й соціальні умови життя людей) і умови (можливості переміщення: швидкість, інтенсивність міграційних потоків) міграцій, але і її спрямованість - міграція

набула доцентровий характер. Якщо традиційні міграційні потоки були завжди спрямовані від центру до периферії (ідея “завоювання”, “змішування”), то в індустріальну епоху напрямки міграцій діаметрально змінилися (переважає ідея “збирання”, “концентрування”) [8].

Незважаючи на те, що останні роки міграційна безпека зазнала помітного розвитку, їй досі бракує чіткого, цілеспрямованого та комплексного механізму регулювання, на що є ряд причин: зростання нелегальної міграції та, як наслідок, злочинності; недосконалість нормативно-правової бази; необхідність значних коштів на створення та підтримання механізмів регулювання міграцій (для утримування пунктів тимчасового розселення, для видворення з країни, для будівництва і утримання інформаційної мережі тощо); соціальні протиріччя з питань міграції; зменшення населення України через демографічні та еміграційні процеси; значне підвищення рівня трудової міграції за кордон (особливо кваліфікованої робочої сили); внаслідок складного економічного становища та військових дій.

На сьогоднішній день фактори забезпечення міграційної безпеки можуть бути досить різноманітними. Деякі з них включають:

1. Законодавча база. Ефективні закони та регулювання, пов’язані з міграцією, є важливим фактором забезпечення міграційної безпеки. Це включає закони щодо імміграції, протидії незаконній міграції, захисту прав мігрантів та інші відповідні законодавчі акти.

2. Громадська освіта та свідомість. Свідоме розуміння громадськістю причин, наслідків та викликів міграції також є не менш важливим для забезпечення міграційної безпеки. Інформаційні кампанії, освітні програми та діалог між урядом і громадянами можуть сприяти цьому процесу.

3. Міжнародне співробітництво. Співпраця між країнами та міжнародними організаціями є ключовим фактором забезпечення міграційної безпеки. Укладення двосторонніх та багатосторонніх угод,

спільні проекти та обмін інформацією можуть сприяти кращому управлінню міграційними процесами.

4. Забезпечення прав мігрантів. Охорона прав мігрантів є важливим аспектом міграційної безпеки. Це включає чітке визначення прав та обов'язків мігрантів, захист від експлуатації та дискримінації, доступ до основних послуг (освіта, медицина, житло) та забезпечення соціального захисту.

5. Управління міграційними потоками. Ефективне управління міграційними потоками є необхідним для забезпечення міграційної безпеки. Це включає розробку механізмів для виявлення та припинення незаконної міграції, регулювання легальної міграції та забезпечення зручностей для законних мігрантів [9].

Також для визначення нових засобів протидії загрозам національній безпеці України у сфері міграції важливою є детермінація конкретних загроз національній безпеці, що викликаються міграційними факторами. Пропонується виокремити такі визнані загрози як: тероризм, незаконна міграція, торгівля людьми, криміналізація суспільства, гуманітарна загроза (наприклад, ризик поширення епідемій), дестабілізація ринку праці (необхідно наголосити, що може відбуватися одночасно у окремих сферах як безробіття у випадку значного припливу мігрантів в Україну, так і відтік наших висококваліфікованих кадрів у інші країни ЄС). Однак пропонується доповнити цей перелік ще кількома загрозами національній безпеці, зазначивши можливі засоби їх подолання чи нейтралізації.

Таким чином, варто підсилити контроль за діяльністю окремих підприємств, що створюють небезпеку проникнення в нашу державу іноземних агентів, незаконних мігрантів, терористів тощо. При цьому слід наголосити, що особливого контролю потребуватимуть категорії суб'єктів не тільки в залежності від сфери діяльності, а й від специфіки самих суб'єктів.

Окрім цього, необхідним є створення ефективно діючого правового механізму засобів подолання та нейтралізації загроз національній безпеці у міграційній сфері, враховуючи спрямування України на євроінтеграцію. Доцільним є створення спеціального правового механізму квотування чи заборони видачі дозволів на тимчасове проживання, придбання нерухомості та участі у юридичних особах для певних країн в цілях захисту національної безпеки. Також доречно підсилити контроль за діяльністю окремих підприємств, що створюють небезпеку проникнення в нашу державу негативних іноземних елементів. Слід створити новий режим господарювання та захисту для окремих суб'єктів, що мають критичне значення для національної безпеки. Зокрема, варто ввести певні обмеження на їх відчуження та утворити правовий механізм оцінювання критичності окремих суб'єктів господарювання для національної економіки [10].

Вищезазначені фактори спільно сприяють створенню більш безпечних умов для міграції та забезпеченню прав та благополуччя мігрантів.

1.3 Методичні підходи до оцінювання стану міграційної безпеки

Міграція та безпека - величини, які вважаються принципово відмінними. Міграція має видиме втілення в людях, залучених до процесу просторових переміщень, а безпека має більше символічний, ніж конкретний наочний вираз, оскільки більшою мірою ототожнюється з структурами та інститутами. Міграція має властивість вимірюватися в кількісному відношенні; у своєму існуванні не залежить від якісної оцінки чи залежить лише певною мірою, якою оцінка здійснює вплив на заборону чи заохочення міграції, а безпека невід'ємно прив'язана до якісної оцінки. Міграція є реальним і потенційним викликом безпеці. Вона безпосередньо впливає на безпеку як стан, і чи узгоджується, чи не узгоджується із безпекою як метою.

Населення України, тривалий час відірване від магістральних світових

процесів, включилося до міжнародних міграцій саме в період їх надзвичайної інтенсифікації та урізноманітнення. Свобода пересування, одне із основоположних прав людини, відкрила для українців нові можливості, однак створила й нові ризики. Це значно підвищило вимоги до міграційної політики держави, основне завдання якої полягає у забезпеченні найповнішого використання позитивного потенціалу міграції водночас із мінімізацією її негативних наслідків [11].

Основними проблемами міграційної сфери за сучасних умов є також економічна криза та її негативні соціально-економічні наслідки; зростання соціального напруження в родинях; втрата трудового та людського потенціалу, що обумовлені структурою міграційних потоків; поширеність нелегальної трудової міграції; недосконалість інформаційного забезпечення міграційної політики.

Але завдяки транснаціональному характерові, зростаючій динаміці та впливові на усі сфери життя, міграція сприймається як явище, котре становить серйозний виклик звичній парадигмі впевненості та порядку, тобто національній (її структурним складникам), суспільній, особистій безпеці. Взаємозв'язок між міграцією та безпекою віддзеркалює суспільна думка, політична боротьба й урядові рішення.

Головною складовою міграцій в сучасному світі є переселення через економічні чинники, передусім тимчасові переміщення з метою отримання більших заробітків. У таких міграціях вирішальну роль відіграє співвідношення якості життя у країнах (регіонах) походження (проживання) і країнах (регіонах) спрямування мігрантів. На жаль, достатньо масштабними є і вимушені переселення, викликані конфліктами, війнами, техногенними та екологічними катастрофами.

Суспільно-економічні відносини під впливом глобалізаційних перетворень, економічна нестабільність окремих країн, загроза безпеки та існуючі військові конфлікти призводять до посилення інтенсивності

міграції. Багатофакторність соціально-економічних процесів в країні, недостатність інформації про формування міграції створює певні труднощі при регулюванні цим процесом. Це обумовлює необхідність перегляду методичних підходів до оцінювання результативності міграційної безпеки.

Україна помітно поступається більшості європейських країн за рівнем та якістю життя населення, і саме це спонукає до переїзду частини активних і амбітних осіб, які вбачають у міграції надійний спосіб поліпшення свого життя. Мігранти прагнуть вищих заробітків, спокійного, стабільного життя у місцях, де безпечне середовище, доступна й якісна медицина тощо [12].

Що стосується внутрішньої міграції, то зауважимо, що традиційним є потужний міграційний переплив сільських жителів до міст, обумовлений величезною різницею у матеріальному становищі та загальних стандартах життя.

Необхідною умовою функціонування міграційної безпеки є оцінювання її результативності, що спирається на дані моніторингу міграції. Оцінювання результативності міграційної безпеки включає систему показників, що характеризують міграцію. Об'єктивно оцінити ефективність, результативність та дієвість міграційної безпеки можна тільки за наявності єдиних критеріїв, показників та індикаторів. Метод оцінювання результативності міграційної безпеки дозволяє провести оцінювання соціальних і економічних змін системно, тобто врахувати різні фактори і розрахувати результативність, вирішуючи кілька пріоритетних завдань одночасно.

Для оцінювання стану міграційної безпеки можуть застосовуватись різні методичні підходи, які допомагають зрозуміти її рівень, ідентифікувати загрози та визначити області для поліпшення. Основні підходи включають наступні методики:

1. Аналіз правового середовища. Оцінка законодавчих актів і політичних рамок, що стосуються міграційної безпеки, дозволяє визначити

наявність адекватних нормативних баз та їхню відповідність міжнародним стандартам.

2. Аналіз соціального середовища. Оцінка соціального становища мігрантів та оточення, у якому вони знаходяться, може з'ясувати наявність соціальної напруги, дискримінації, використання праці дітей та інші проблеми.

3. Аналіз економічного середовища. Оцінка економічної ситуації в країні транзиту або прибуття мігрантів може допомогти виявити економічну уразливість і ситуацію з працевлаштуванням.

4. Оцінка фізичної безпеки. Аналіз рівня насильства, злочинності та дотримання прав людини в місцях перебування мігрантів є важливим аспектом оцінки міграційної безпеки [13].

Оцінювання стану міграційної безпеки передбачає формування системи моніторингу для отримання на регулярній основі різноманітних кількісних і якісних даних, аналітичних матеріалів, експертних оцінок, що відображають ефективність функціонування міграційної безпеки та дозволяють охарактеризувати її стан.

Вищезазначені методики можуть бути застосовані окремо або комбіновано для отримання повної карти стану міграційної безпеки. Для кожного випадку можуть бути вибрані індикатори та критерії оцінки, які відповідають конкретному контексту і потребам. Фактори, які впливають на міграційну безпеку, можуть різнитися в залежності від країни та регіону.

Позитивний вплив міграції на розвиток, однак, не відбувається автоматично, а вимагає цілеспрямованої багатовекторної роботи і окремих держав, і міжнародного співтовариства в цілому. Тому значення міграційної безпеки - як на національному, так і на регіональному та глобальному рівнях - закономірно зростає, її завдання ускладнюються, а механізми реалізації посідають помітне місце в державних організаціях.

Оцінювання результативності міграційної безпеки передбачає

формування системи моніторингу з метою отримання на регулярній основі різних якісних і кількісних даних, аналітичних матеріалів, експертних оцінок, які демонструють ефективність міграційної безпеки та дають змогу скласти характеристику щодо її стану.

Результативність міграційної безпеки виражена у відношенні корисних кінцевих результатів її функціонування до витрачених ресурсів. Ключовим критерієм оцінювання результативності міграційної безпеки виступає міра задоволення кінцевих потреб населення і, передусім, потреб, які пов'язані з міграцією людей.

Для того, аби охарактеризувати сьогоденний стан міграційної безпеки варто провести оцінювання міграційних процесів. Для цього слід розрахувати насамперед показники міграції.

Для проведення оцінювання результативності міграційної безпеки використовуються нижченаведені формули.

До загальних абсолютних показників обсягу міграції належить: валова міграція та сальдо міграції.

Валова міграція (ВМ) характеризує обсяг міграційних потоків за рік (1.1):

$$ВМ = П + В, \quad (1.1)$$

де П – масштаби прибуття населення;

В – масштаби вибуття населення.

Сальдо міграції, чиста міграція, міграційний приріст/скорочення (Δ_M) характеризує зміну чисельності населення країни за рахунок міграційного руху, тобто відображає результативність міграційних процесів за певний період (1.2):

$$\Delta_M = П - В, \quad (1.2)$$

Окремо визначаються показники інтенсивності міграційних процесів,

що подаються в проміллі. Загальні коефіцієнти міграції обчислюють щодо всього населення. Це коефіцієнти: прибуття і вибуття; інтенсивності міграційного обороту (рухомості, валової міграції) та міграційного приросту (результативність міграції).

Коефіцієнт прибуття характеризує чисельність прибулих на 1000 наявного населення в середньому за рік. Коефіцієнт вибуття характеризує чисельність вибулих на 1000 наявного населення в середньому за рік. Коефіцієнти прибуття (K_{Π}) і вибуття (K_{B}) подаються відповідно в такому вигляді (1.3):

$$K_{\Pi} = \frac{\Pi}{\bar{S}} \times 100 \text{ та } K_{B} = \frac{B}{\bar{S}} \times 1000, \quad (1.3)$$

де $\bar{S}$ - середньорічна чисельність наявного населення.

Коефіцієнт інтенсивності міграційного обороту, рухомості, валової міграції (K_{MO}) запишеться так (1.4):

$$K_{MO} = \frac{\Pi+B}{\bar{S}} \times 100 \text{ або } K_{MO} = K_{\Pi} + K_{B} \quad (1.4)$$

Даний коефіцієнт може мати як додатне, так і від'ємне значення, і характеризує у додатному значенні притік, а у від'ємному - відтік.

Завдяки цим показникам ми зможемо визначити стан міграційної політики.

Таким чином, наведене оцінювання результативності міграційної безпеки враховує демографічний, економічний і соціальний ефекти в державі. Позитивний ефект міграційної безпеки обумовлюється зростанням добробуту населення, залученням реемігрантів та іммігрантів до впровадження інноваційних технологій, зростанням інвестиційної привабливості та економічного прогресу, а також зменшенням кількості трудових емігрантів.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА СТАНУ МІГРАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1 Тенденції забезпечення міграційної безпеки в Україні та ЄС: порівняльний аналіз

Значний інтерес для України становить міграційна безпека Європейського союзу. При удосконаленні міграційної безпеки України напрацювання Європейського Союзу у сфері міграції мають враховуватися з огляду на євроінтеграційні прагнення України. Міграційна безпека ЄС трансформувалася зі зміною обставин, в одних випадках вважається, що приймаючій країні необхідні мігранти, а в інших - мігранти виявляються небажаними та відбувається посилення дії міграційних законів та політики. Виходячи з зазначеного, порівняльний аналіз міграційної безпеки України та країн ЄС є актуальним та важливим для подальшого розвитку України [14].

Основою формування ефективної міграційної безпеки держави є аналіз міграційної активності населення. За допомогою відповідного набору показників можна проаналізувати ефективність міграційної безпеки будь-якої країни. З країн ЄС виділимо такі: Польща, Румунія, Чехія та Латвія, оскільки за часткою емігрантів до загальної кількості населення вони є країнами реер-груп. Проаналізуємо показники (Табл. 2.1), завдяки яким можна охарактеризувати сучасний стан міграційної політики як України, так і країн ЄС [15].

В період 2019-2023 років загальна чисельність населення в Чехії незначно зросла, а в інших країнах має тенденцію зменшення чисельності населення, завдяки демографічним проблемам та еміграції населення. Міграція надає працівникові можливість покращити умови життя та праці, і сприяти його соціальному розвитку. У 2022 році по відношенню до 2019

року в досліджуваних країнах спостерігається істотне зростання чисельності емігрантів. Кількість емігрантів у 2019 році в Україні досягнула 3,2 млн осіб, в Польщі - 2 млн осіб, Румунії - 1,8 млн осіб, Чехії - 21,3 тис. осіб, тоді як в Латвії - 2,2 тис. осіб.

Таблиця 2.1

Показники для проведення аналізу ефективності міграційної безпеки України та країн ЄС в період з 2019 по 2022 роки

Показники	Роки	Україна	Польща	Румунія	Чехія	Латвія
Населення, млн осіб	2019	44,39	37,97	19,37	10,67	1,94
	2020	44,13	37,90	19,27	10,70	1,90
	2021	43,79	37,75	19,12	10,51	1,88
	2022	40,99	37,77	19,05	10,53	1,88
Кількість емігрантів, млн осіб	2019	3,2	2,0	1,8	0,7	0,2
	2020	5,1	3,5	3,3	0,8	0,3
	2021	7,5	1,43	3,4	0,9	0,3
	2022	20,64	1,52	3,6	0,9	0,3
Грошові перекази отримані, млрд. дол. США	2019	7,6	7,7	0,641	1,2	1,3
	2020	9,4	6,8	3,1	2,7	1,3
	2021	8,5	6,9	3,3	3,6	1,3
	2022	12,2	6,4	4,4	4,9	1,3
Заробітна плата, млн. дол. США	2019	406,40	1291,12	609,5	1427,39	839,2
	2020	430,21	1247,94	638,8	1443,49	907,6
	2021	514,41	1355,42	819,4	1631,91	1046,1
	2022	371,00	1367,35	903,5	1747,63	1196,69

Джерело: сформовано на основі: [15]

Грошові перекази отримані від заробітчан покращують умови життя сімей мігрантів, сприяють скороченню бідності та підвищують купівельну спроможність населення. У 2022 році Україна отримала від заробітчан 12,2 млрд. дол. США, тоді як у 2021 – 8,5 млрд. дол. США, тобто спостерігається тенденція зростання грошових переказів. Протягом всього досліджуваного періоду заробітчани Латвії відправляли на батьківщину 1,3 млрд дол. США

щороку. В Україні, Румунії та Чехії спостерігається тенденція до зростання отриманих грошових переказів від трудових мігрантів, тоді як в Польщі - навпаки.

У 2022 році максимальне значення заробітної плати спостерігаємо в Чехії - 1747,63 дол. США, мінімальне ж в Україні - 371,00. США. В Латвії заробітна плата має тенденцію до зростання: в 2019 році вона становила лише 839,2 дол. США, в 2022 році досягла 1196,69 дол. США. Оскільки показник оплати праці в Україні порівняно з іншими країнами ЄС становив мінімальне значення, тому реальний потік зворотних мігрантів може відбутися за умов підвищення заробітної плати до рівня європейських країн.

Міграційна безпека повинна враховувати спричинені глобалізацією міграційні тенденції. Проаналізуємо глобальні індекси (індекс якості життя, індекс легкості ведення бізнесу, індекс людського розвитку), оскільки саме вони підкреслюють вплив глобалізації на міграційні процеси та міграційну безпеку зокрема. Для оцінки привабливості країн ЄС та України з боку мігрантів відобразимо у табл. 2.2 індекс якості життя, який впливає на притік та відтік трудового населення.

Таблиця 2.2

Індекс якості життя деяких країн ЄС та України в період з 2020 по 2022 роки

Країна	2020	2021	2022	Середнє значення
Данія	198,57	184,92	197,75	193,74
Фінляндія	184,01	182,93	195,3	187,41
Нідерланди	192,4	175,23	191,25	186,29
Австрія	192,4	190,37	190,22	190,99
Німеччина	199,7	189,74	190,04	193,16
Швеція	185,81	172,74	176,81	178,45
Естонія	144,59	171,09	176,44	164,04
Україна	102,34	152,55	155,37	136,75

Джерело: сформовано на основі: [16]

Індекс якості життя (чим вище - тим краще) - це оцінка загальної якості

життя з використанням емпіричної формули, яка враховує індекс купівельної спроможності (вище - краще), індекс забруднення (нижче - краще), співвідношення ціни на житло до доходу (нижче - краще), індекс вартості життя (нижче - краще), індекс безпеки (вище - краще), індекс охорони здоров'я (вище- краще), індекс трафіку (нижче - краще) і індекс клімату (вище - краще).

Відповідно до рис. 2.1. лідером за сумарним значенням сприятливих умов для підприємницької діяльності серед країн ЄС стала Данія, індекс легкості ведення бізнесу якої у 2020 році становив 84,64. Також, в першу десятку країн ЄС із найбільш сприятливими умовами для ведення бізнесу у 2020 році увійшли: Великобританія (82,65), Швеція (81,27), Литва (80,83), Естонія (80,5), Фінляндія (80,35), Латвія (79,59), Ірландія (78,91), Німеччина (78,9) та Австрія (78,57).

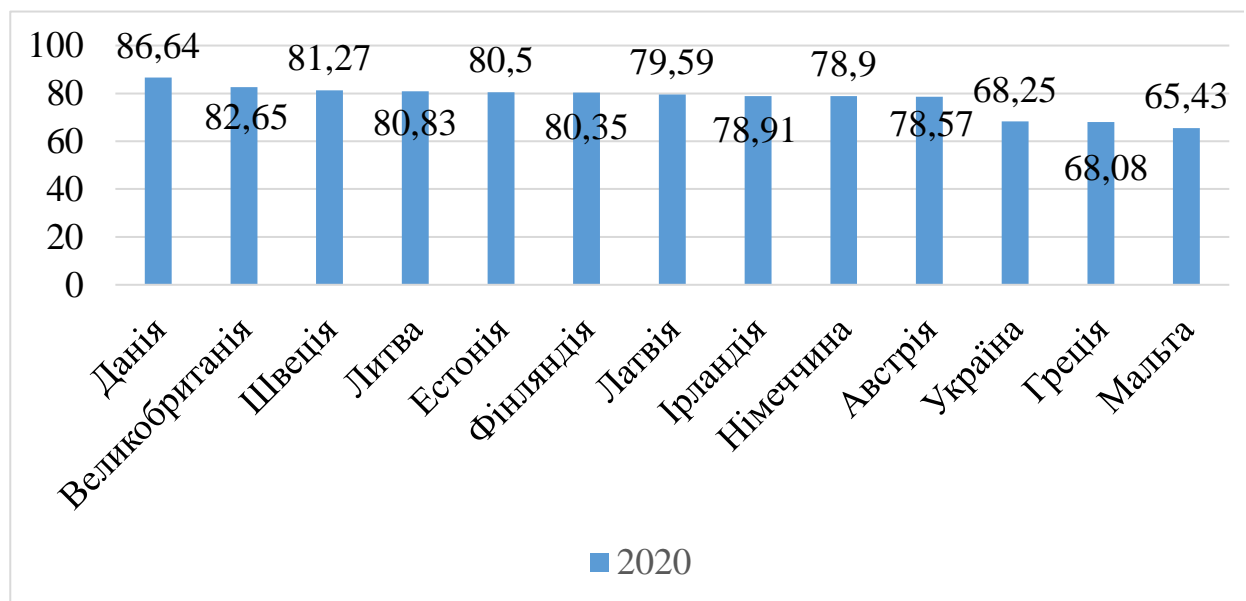

Рис. 2.1 Індекс легкості ведення бізнесу в країнах ЄС та Україні у 2020 році, бали

Джерело: сформовано на основі [17]

Привабливість країни для зворотних мігрантів та іммігрантів також визначається показниками соціально-економічного розвитку. Вони включають складники розвитку людського потенціалу за Індексом людського розвитку (далі – ІЛР), який враховує показники здоров'я, освіти,

доходу, рівності, бідності, зайнятості/безробіття, безпеки, торгових та фінансових потоків, мобільності (чиста міграція), екології, демографії та соціально-економічної стійкості.

Завдяки ІЛР фіксується інтенсивність міграції. З рис. 2.2. видно, що найвищий рівень людського розвитку серед країн ЄС у 2020 році становив у Данії (0,931), Німеччині (0,928), Нідерландах (0,923), Великобританії (0,915), Фінляндії (0,912), Швеції (0,912), Ірландії (0,911) та Бельгії (0,908). Тоді як у 2022 році найвищий ІЛР серед країн ЄС сформували Ірландія (0,938), Німеччина (0,936), Швеція (0,933), Нідерланди (0,931), Данія (0,929), Великобританія (0,922), Фінляндія (0,92), Бельгія (0,916).

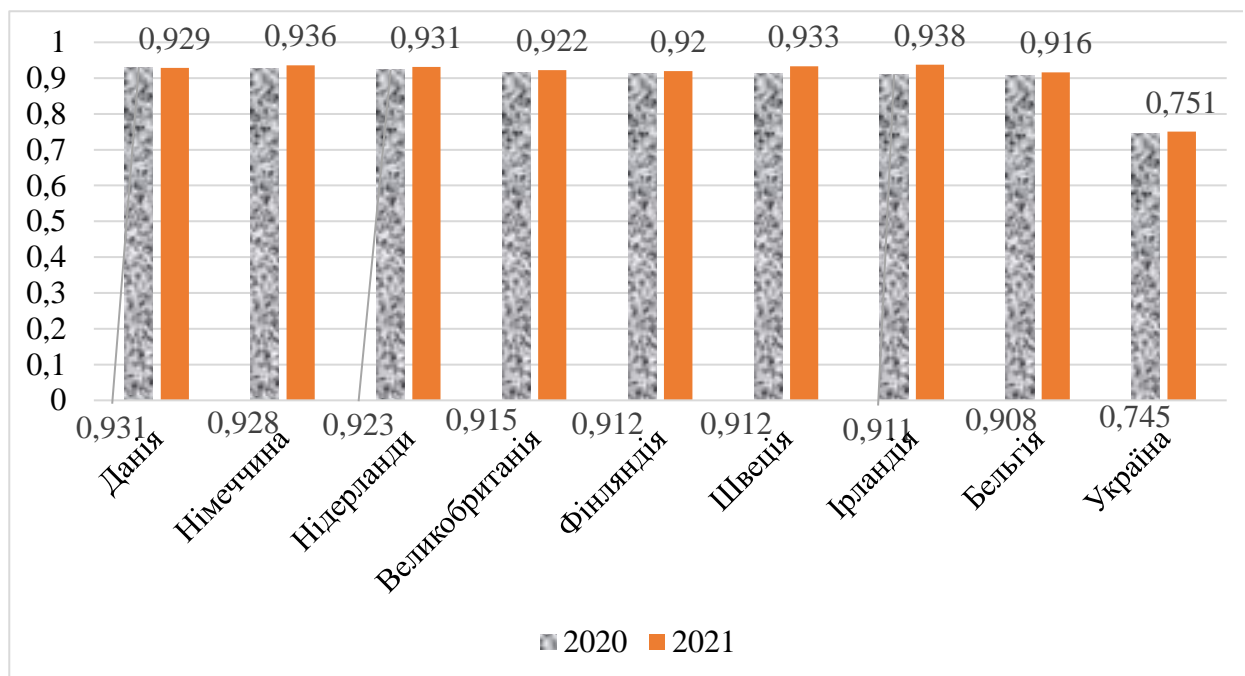

Рис. 2.2 Індекс людського розвитку країн ЄС та України, 2020-2021 роки

Джерело: сформовано автором на основі [18]

Значення ІЛР України за 2020 рік дорівнює 0,745, що ставить країну на 88 позицію. За 2021 рік Україна отримала значення ІЛР 0,751 (рис. 2.6), що є нижчим за середнє значення для країн у групі з високим Індексом людського розвитку, який становить 0,757, та нижчим за середнє значення для країн Європи та Центральної Азії, що складає 0,771. Таким чином в Україні спостерігається нижчий показник ІЛР, ніж в інших країнах Європи,

що робить її непривабливою для зворотних мігрантів та іммігрантів, а також впливає на рішення українців щодо еміграції з України до країн ЄС.

Отримана завдяки дослідженню інформація надає змогу дійти низки важливих висновків, які можуть бути покладені в основу деяких рекомендацій щодо удосконалення міграційної безпеки України, викладених нижче. З метою удосконалення міграційної безпеки держави, підвищення її ефективності керівництву держави необхідно запровадити наступні заходи, які мають бути спрямовані передусім на:

1. Посилення прикордонного контролю: Україна має працювати над посиленням заходів безпеки на кордоні для контролю несанкціонованої міграції. Це включає збільшення персоналу, технології спостереження та співпрацю з сусідніми країнами.

2. Удосконалення управління міграцією та законодавства: Україна має розробляти комплексні стратегії управління міграцією, включаючи вдосконалення законодавства, візової політики та процедур надання притулку. Мета – створити більш прозору систему.

3. Боротьба з торгівлею людьми: Україна має активно вирішувати проблеми торгівлі людьми, як країни джерела, так і країни транзиту. Зусилля повинні включати інформаційні кампанії, комплексне законодавство та співпрацю з міжнародними організаціями.

4. Попередження постійної еміграції трудових ресурсів на основі моніторингу, прогнозування та розпізнавання негативних тенденцій в міграційних процесах, які дозволять удосконалити міграційну безпеку України.

5. Сприяння керівними органами у працевлаштуванні зворотних мігрантів і стимулювання підприємництва серед трудових мігрантів шляхом надання консультацій, грантів тощо.

6. Забезпечення зворотності мігрантів (гранти, зменшення витрат на повернення додому - розбудова двосторонніх відносин з країною

призначення, соціальне житло, пільгові кредити на відкриття бізнесу та житло, підвищення рівня безпеки населення, сприяння подоланню корупції в країні, забезпечення сталого розвитку економіки за допомогою впровадження міграційних реформ) [19].

2.2 Оцінка ефективності міграційної політики та її впливу на міграційну безпеку в Україні

Ефективність міграційної політики часто оцінюється з урахуванням таких факторів, як управління міграційними потоками, інтеграція мігрантів у суспільство, захист прав мігрантів і загальний вплив на економіку країни та соціальне середовище.

У випадку України міграція була важливою проблемою через такі фактори, як геополітична нестабільність, економічні виклики та конфлікти в регіоні. Країна запровадила різні міграційні шляхи, спрямовані на вирішення цих проблем і забезпечення безпеки мігрантів.

Проте існують занепокоєння щодо ефективності цієї політики, зокрема щодо забезпечення захисту прав мігрантів і вирішення таких проблем, як торгівля людьми та експлуатація. Крім того, вплив міграційної політики на міграційну безпеку в Україні часто залежить від зовнішніх факторів, таких як заходи безпеки на кордоні та регіональні конфлікти.

Дослідження даного питання є досить актуальним, оскільки саме війна в Україні, економічна криза в державі та зниження рівня життя населення зменшили привабливість країни для іноземців, а також збільшили міграційні потоки. Раніше сезонні міграції наразі можуть стати більш довгостроковими, тобто наявна тенденція зростання тимчасової трудової міграції, котра перетворюється у постійну [20]. Підвищення трудової міграції населення є негативним явищем, оскільки виїжджають висококваліфіковані спеціалісти суспільства. Країна втрачає працездатне населення, але можливо через

певний час частина емігрантів повернеться з досвідом та зробить свій вклад у післявоєнну відбудову країни та національну економіку загалом.

Оцінка ефективності міграційної політики України є складним завданням, адже вона має враховувати комплексний спектр факторів, таких як:

1. Забезпечення національної безпеки: З початком війни та окупацією Криму питання міграційної безпеки стало одним з пріоритетів для української влади. Було вжито ряд заходів, спрямованих на посилення контролю за міграційними потоками, недопущення нелегальної міграції та протидії екстремізму.

2. Захист українського ринку праці: Зростання безробіття внаслідок війни та економічних проблем актуалізувало питання захисту українського ринку праці від неконтрольованої міграції. Міграційна політика України наразі робить акцент на залученні висококваліфікованих фахівців, а також на стимулюванні повернення українських трудових мігрантів.

3. Демографічні проблеми: Україна стикається з демографічною кризою, що характеризується низьким рівнем народжуваності та старінням населення. Міграційна політика може відігравати важливу роль у вирішенні цієї проблеми, стимулюючи легальну міграцію та інтеграцію мігрантів [21].

За останні роки міграційна політика України була спрямована на забезпечення прав та інтересів мігрантів, а також на забезпечення безпеки та стабільності в країні. У цьому контексті були прийняті ряд законів та програм, спрямованих на покращення умов проживання мігрантів, а також на забезпечення їхньої інтеграції в українське суспільство.

Війна в Україні призвела до значного зростання кількості людей, які вимушені залишати свої домівки. За даними ООН, станом на 14 листопада 2023 року понад 20 мільйонів українців стали біженцями в інших країнах.

Міграція українців охопила різні регіони Європи, але основними напрямками, куди масово їдуть наші земляки, залишаються Польща, Чехія,

Словаччина, Німеччина та Італія. Також велика кількість українців емігрує до Канади та США.

Станом на початок 2023 року, за кордоном (крім Росії та Білорусі) перебувало майже 5 мільйонів українських біженців.

За даними ООН, статус тимчасового захисту у країнах Європи до 3 січня 2023 року отримали близько 4,9 мільйона громадян України. Це близько 1% від населення ЄС.

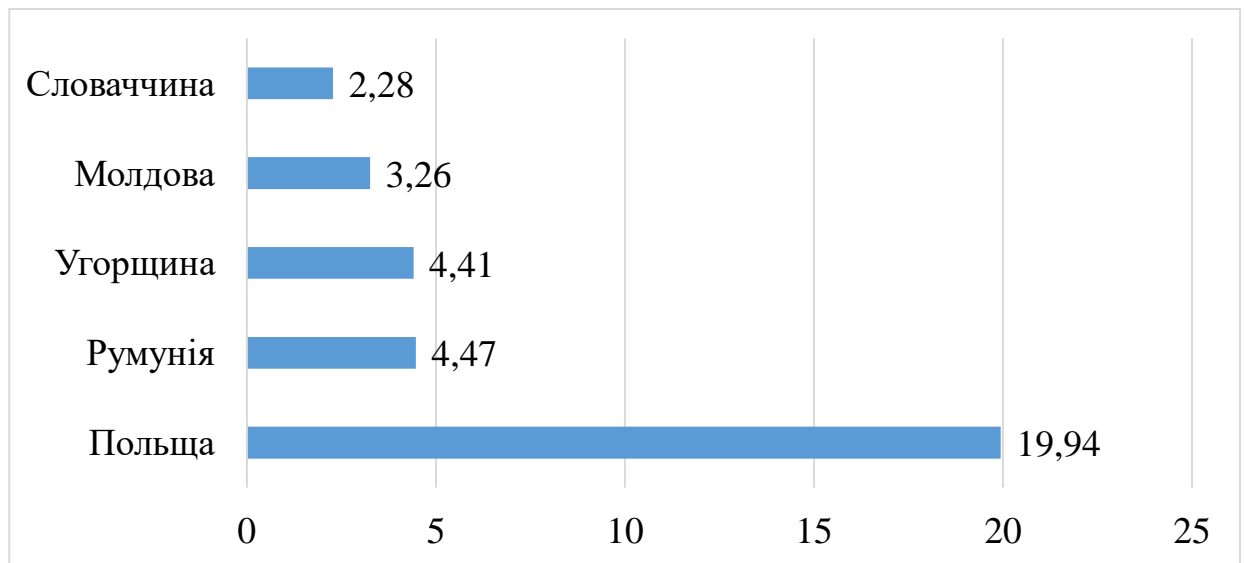

Рис. 2.3 Кількість перетинів кордону з 24.02.2022 до 01.05.2023 за даними ДПС

Джерело: складено автором на основі [22]

Важливо зазначити, що дані наведені за короткий період часу (з 24.02.2022 до 01.05.2023) і можуть не відображати загальну картину міграційних процесів в Україні.

Також важливо пам'ятати, що дані не включені переміщення через лінію розмежування в Донецькій та Луганській областях.

Міграційна політика України потребує подальшого вдосконалення. Для того, щоб міграційна політика була ефективною та позитивно впливала на міграційну безпеку, необхідно враховувати всі аспекти міграції та вживати комплексних заходів. До таких заходів можна віднести:

Розробка комплексної міграційної стратегії, яка б враховувала всі аспекти міграції.

- Посилення координації між різними органами влади, відповідальними за міграційну безпеку.
- Збільшення ресурсів для реалізації міграційної політики.
- Підвищення рівня обізнаності про міграційні ризики [23].

Таблиця 2.3

Оцінка ефективності міграційної політики та її впливу на міграційну безпеку в Україні

Критерій	Оцінка	Позитивний вплив	Негативний вплив
Законодавче забезпечення	Вдосконалене	Гармонізація з міжнародними стандартами	-
Інституційне забезпечення	Покращено	Підвищення кадрового потенціалу	Бюрократичні перешкоди
Міжнародне співробітництво	Активізовано	Зменшення ризиків нелегальної міграції	Ризик корупції
Ефективність реалізації	Зростає	Попередження торгівлі людьми	Недостатня інтеграція мігрантів

Джерело: складено автором на основі [23]

Однак, не дивлячись на ці заходи, міграційна політика України залишається недостатньо ефективною. Це підтверджується зростанням кількості мігрантів, які отримали статус біженця або іммігранта, а також зростанням кількості мігрантів, які стали жертвами злочинів. Також важливо врахувати, що міграційна політика України має великий вплив на міграційну безпеку в країні. Недостатня ефективність міграційної політики може

привести до зростання кількості мігрантів, які стають жертвами злочинів, а також до зростання кількості мігрантів, які стають жертвами торгівлі людьми.

Оцінюючи ефективність міграційної політики, важливо враховувати такі аспекти:

1. Законодавче забезпечення: Україна має порівняно нове міграційне законодавство, яке відповідає європейським стандартам. Проте, воно потребує постійного вдосконалення та адаптації до мінливих умов.

2. Інституційна спроможність: Державні органи, відповідальні за реалізацію міграційної політики, мають повноваження та ресурси для виконання своїх завдань. Проте, існують певні проблеми з координацією їх діяльності та корупцією.

3. Практична реалізація: Міграційна політика в цілому реалізується ефективно, але існують певні недоліки, такі як бюрократія, затримки у оформленні документів та доступ до соціальних послуг для мігрантів [24].

Міграційна політика України має значний вплив на міграційну безпеку країни. Позитивні аспекти цього впливу включають:

1. Зменшення нелегальної міграції, саме завдяки жорсткішому контролю за кордоном та легалізації трудових мігрантів, кількість нелегальних мігрантів в Україні значно зменшилась.

2. Підвищення кваліфікації трудових ресурсів. Україна залучає кваліфікованих мігрантів, які роблять значний внесок у розвиток економіки країни.

3. Зменшення демографічної кризи. Міграція частково компенсує природне скорочення населення України [25].

Проте, існують і певні ризики, пов'язані з міграцією - торгівля людьми та етнонаціональні конфлікти - зростання кількості мігрантів може привести до загострення етнонаціональних конфліктів.

Таблиця 2.4

SWOT-аналіз міграційної політики України

Сильні сторони	Слабкі сторони
Спрощення процедури легалізації Збільшення квот на трудову міграцію Програми реінтеграції	Недостатня координація між відомствами Недосконалість системи контролю Відсутність комплексної стратегії
Можливості	Загрози
Залучення кваліфікованих фахівців Зростання економіки Зменшення ризиків мігрантів	Нелегальна міграція Торгівля людьми Ксенофобія та расизм

Джерело: складено автором на основі [26]

За даними Державної прикордонної служби України, кількість затриманих нелегальних мігрантів у 2023 році значно знизилася порівняно з 2014 роком.

Впровадження біометричних паспортів та візового режиму для громадян деяких країн дозволило посилити контроль за в'їздом та виїздом з України.

Отже, можна зробити висновок, що міграційна політика України має великий вплив на міграційну безпеку в країні. Важливо розробити та впровадити ефективні заходи, спрямовані на покращення умов проживання мігрантів, а також на забезпечення їхньої інтеграції в українське суспільство. Тільки таким чином можна забезпечити безпеку та стабільність в країні.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1 Зарубіжний досвід забезпечення міграційної безпеки та можливості його впровадження в Україні

Міграція - глобальна та універсальна проблема сучасності, вона пов'язана зі стихійним переміщенням людей з одного місця на інше з метою змінити місце перебування чи проживання, найчастіше це явище пов'язане із низкою соціальних чи демографічних проблем, з якими стикаються країни [27].

Зарубіжний досвід забезпечення міграційної безпеки включає різні заходи, такі як прикордонний контроль, візовий режим, системи обміну інформацією та співпраця з міжнародними організаціями. Ці заходи спрямовані на запобігання нелегальній імміграції, торгівлі людьми та загрозам безпеці, які становлять особи, які в'їжджають до країни. В Україні подібні заходи можна реалізувати шляхом посилення прикордонного контролю, посилення співпраці з сусідніми країнами та вдосконалення систем обміну інформацією для забезпечення міграційної безпеки. Крім того, програми з розбудови потенціалу для правоохоронних органів і транскордонне співробітництво можуть ще більше посилити міграційну безпеку в Україні.

Одним із головних пунктів призначення суб'єктів міграції по всьому світу уже багато років поспіль стає Європейський Союз, оскільки у Договорі про Європейський Союз та інших нормативних актах закріплена політика вільного пересування осіб і політика "відкритих дверей", тож цілком закономірно проблема мігрантів у Європейському Союзі є дійсно некерованою та дещо складною для розв'язання.

У 2015 році після великої міграційної кризи у Європейському Союзі були внесені зміни до Шенгенського кодексу про кордони [28]. Згідно із цими змінами, був введений обов'язковий контроль осіб, які перетинають кордони країн Європейського Союзу. Також було запроваджено Систему інформації до авторизації поїздок до Європейського Союзу [29] та Систему в'їзду та виїзду громадян третіх країн до держав Євросоюзу. Такі реформи кардинально змінили становище та кількість мігрантів у період з 2016 по 2017 рік скоротилася майже втричі, в подальшому приймалися ще низка нормативних актів, які також локально регулювали питання незаконної міграції в країни ЄС [30].

Згадані вище заходи можливо і могли б врятувати Європейський Союз від глобальних міграційних криз, однак на початку 2022 року людство спіткало чергове горе і основною причиною збільшення потоку біженців стало повномасштабне вторгнення Росії в Україну. За оцінками Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів членів Європейського Союзу, в найближчі роки міграційний тиск на Європу продовжить зростати, що в першу чергу, зумовлено збільшенням кількості воєнних конфліктів, економічною нестабільністю та масовим безробіттям в багатьох країнах світу, втім, варто справедливо відзначити, що ЄС постійно працює над подоланням міграційних проблем, зокрема, на стадії розробки перебувають прийняття нормативно-правових документів щодо обмеження міграційних потоків на загальноєвропейському рівні, уніфікується міграційне законодавство ЄС та законодавства країн, що входять до його складу, ухвалюють нові закони у сфері міграційної політики та надається допомога країнам, з яких прибувають мігранти, як приклад, створюється чимало фондів допомоги таким державам з великими обсягами надання макрофінансової чи матеріально-технічної допомоги для таких країн [31].

Україна може запозичити досвід ЄС у сфері міграційної політики, але з урахуванням своїх національних особливостей. Важливо пам'ятати, що

міграційна безпека - не лише питання захисту внутрішніх кордонів, але й питання гуманізму. Приклад Європейського Союзу показує, що введення обов'язкового контролю та систем моніторингу може значно знизити ризики нелегальної міграції та зловживання міграційними процедурами. Крім того, ліберальна політика Європейського Союзу стосовно мігрантів - саме те, що потрібно Україні після завершення війни. Україні слід вдосконалити систему паспортного та візового контролю, а також впровадити сучасні технології для виявлення порушень на кордонах.

Додатково, необхідно активізувати міжнародне співробітництво з країнами-партнерами та міжнародними організаціями. Прикладом може служити співпраця з Європейським Союзом у рамках програм підтримки мігрантів та реабілітації біженців. Така співпраця допоможе Україні залучати фінансові, технічні та інші ресурси для покращення міграційної політики, а також наблизитиме Україну до стандартів Європейського Союзу, оскільки наша країна ще перебуває на шляху до європейської інтеграції.

Ще одним взірцем забезпечення політики міграційної безпеки є приклад Сполучених Штатів. Зацікавленість питанням міграції у цій країні є цілком логічним, оскільки США вважаються однією з країн, які приймають найбільшу кількість мігрантів в усьому світі.

Як свідчить статистика, лише протягом 90-х років ХХ століття у США в'їхало приблизно 9 мільйонів мігрантів, і оскільки цю цифру рахує такий державний орган, як Бюро перепису населення США, вона не є точною, адже в'їзд нелегальних мігрантів у країну досить важко відслідкувати та порахувати. Цікаво відмітити, що згідно з їхніми підрахунками, кожен десятий житель Сполучених Штатів народжений поза межами цієї країни і в державі на постійній основі перебуває щонайменше 5 мільйонів нелегальних мігрантів, що становить майже 2% населення. Це є одним із найвищих показників у світі [32].

Детальної статистики щодо причин, з яких люди мігрують до США, майже немає. Але в одному опитуванні дослідницького центру Pew Research (за 2011 рік) інтерв'юери просили осіб латиноамериканського походження (латиноамериканці - основні мігранти у Америку з-поміж усіх інших) відповісти на запитання про основну причину переселення.

55% респондентів відповіли, що прагнуть покращити матеріальне становище, а 24% сказали, що хочуть жити разом із рідними.

В цій країні досить жорстока міграційна політика стосовно нелегальних мігрантів, а особливо жорсткою вона стала під час перебування при владі Дональда Трампа, який практикував так зване “роз’єднання сімей” на кордонах та інші геть не демократичні засоби врегулювання міграційних криз[7]. Однак попри жорсткість заходів, американська система також надає можливість легальної міграції через різноманітні програми візового режиму для іноземців та імміграційні квоти, це дозволяє країні залучати робочу силу та сприяє економічній різноманітності країни.

Успіх американської моделі також ґрунтується на комплексному підході до проблеми міграції. Перш за все, вони вдосконалили механізми контролю за кордонами, використовуючи сучасні технології, спеціалізоване обладнання, і ретельну підготовку персоналу, але крім контролю за кордонами та імміграційною політикою, увага приділяється також інтеграції мігрантів у суспільство, забезпеченню їхніх прав та соціальної підтримки [33].

Обертаючись до української ситуації, можна побачити певні перетини з американським досвідом. Україна, як і Америка, до війни широко стикалась з нелегальною міграцією [34]. На сьогодні України не здатна ефективно контролювати імміграційні потоки і намагається вирішити проблему послідовним запровадженням не виправдано жорсткої імміграційної політики, виконавцями якої є передусім силові відомства.

Результати роботи Національної поліції з іноземними громадянами традиційно оцінюється за кількістю виявлених, видворених і покараних в адміністративному порядку іноземців. І якщо є таке завдання – то буде і необхідний результат. Для отримання показників та створення у керівництва позитивного уявлення про свою діяльність, працівники поліції фактично вимушені вживати не виправдано жорстких заходів до іноземців, які своїми діями, можливо не умисними, порушили правила перебування в Україні [35].

Слід також зазначити, що під час війни сталося суттєве зниження рівня нелегальних мігрантів в Україні, війна закономірно зменшила інтерес іноземців до нашої країни. Однак Україна досі на шляху до європейської інтеграції, а це значить, що мігранти з країн третього світу досі намагаються потрапити до нашої держави.

3.2 Пріоритети та напрями забезпечення міграційної безпеки в Україні

Міграція населення є невід'ємною частиною глобалізаційних процесів у сучасному світі. Вона може мати як позитивні, так і негативні наслідки для країн походження, транзиту та призначення мігрантів. Тому забезпечення міграційної безпеки є важливим пріоритетом для будь-якої держави, особливо в умовах складної демографічної ситуації, яка склалася в Україні. У цьому науковому тексті ми розглянемо пріоритети та напрями забезпечення міграційної безпеки в Україні.

Міграційна безпека є складовою частиною національної безпеки держави і полягає у захисті її життєво важливих інтересів у міграційній сфері. Вона охоплює різноманітні аспекти, такі як контроль міграційних потоків, боротьба з нелегальною міграцією, захист прав і свобод як власних громадян, так і іноземців, що перебувають на території держави, а також створення сприятливих умов для інтеграції іммігрантів у суспільство [36, 51].

Для України забезпечення міграційної безпеки має особливе значення з огляду на низку факторів:

1. Демографічна криза: Україна переживає серйозну демографічну кризу, яка характеризується старінням населення, низькою народжуваністю та високим рівнем еміграції. Ефективне управління міграційними процесами може допомогти пом'якшити наслідки цієї кризи.

2. Трудова міграція: Значна частина українських громадян працює за кордоном, що з одного боку, сприяє надходженню грошових переказів в економіку країни, але з іншого боку, призводить до "відтоку мізків" та нестачі кваліфікованих кадрів у певних галузях.

3. Нелегальна міграція: Україна є країною транзиту для нелегальних мігрантів, що намагаються потрапити до Європейського Союзу. Це створює ризики для безпеки країни та її міжнародного іміджу.

4. Внутрішньо переміщені особи: У зв'язку з російською агресією на Сході України та анексією Криму, значна кількість громадян була вимушена покинути свої домівки, що спричинило проблему внутрішньо переміщених осіб.

5. Інтеграція іммігрантів: Для забезпечення соціальної стабільності та запобігання конфліктам, важливо створити умови для успішної інтеграції іммігрантів у суспільство.

Пріоритети забезпечення міграційної безпеки в Україні.

З огляду на зазначені виклики, основними пріоритетами забезпечення міграційної безпеки в Україні є: [37, 30].

1. Удосконалення законодавчої бази у сфері регулювання міграційних процесів з метою приведення її у відповідність до міжнародних стандартів та європейського законодавства.

2. Розбудова ефективної системи управління міграційними процесами, що включає оптимізацію інституційної структури, посилення

координації між відомствами, залученими до міграційної політики, а також підвищення професійного рівня працівників відповідних органів.

3. Запровадження комплексної політики щодо інтеграції іммігрантів у суспільство, яка передбачає заходи з вивчення мови, культури, історії України, а також надання допомоги у працевлаштуванні та забезпеченні житлом.

4. Посилення боротьби з нелегальною міграцією та торгівлею людьми, зокрема шляхом удосконалення прикордонного контролю, активізації співпраці з правоохоронними органами інших країн, а також підвищення обізнаності населення про ризики нелегальної міграції.

5. Створення сприятливих умов для залучення та утримання висококваліфікованих кадрів, в тому числі шляхом запровадження спеціальних програм для талановитої молоді, науковців та підприємців.

6. Розробка ефективної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, яка гарантуватиме захист їхніх прав, забезпечення житлом, працевлаштування та соціальну допомогу.

7. Активізація міжнародного співробітництва у сфері міграції, зокрема шляхом укладання двосторонніх та багатосторонніх угод з іншими країнами, а також участі у відповідних міжнародних ініціативах.

Напрями забезпечення міграційної безпеки в Україні

Для реалізації зазначених пріоритетів необхідно вжити комплексних заходів у різних сферах. Розглянемо детальніше основні напрями забезпечення міграційної безпеки в Україні.

I. Нормативно-правове забезпечення.

Удосконалення законодавчої бази у сфері міграції є одним із ключових напрямів забезпечення міграційної безпеки. Необхідно привести українське законодавство у відповідність до міжнародних стандартів та зобов'язань, що випливають з угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Зокрема, потрібно:

1. Ухвалити новий Закон "Про імміграцію", який би визначав порядок в'їзду, перебування та виїзду іноземців з України, а також умови їх інтеграції у суспільство.

2. Внести зміни до законодавства про громадянство з метою спрощення процедури натуралізації для окремих категорій іммігрантів (висококваліфікованих фахівців, інвесторів, біженців тощо).

3. Удосконалити законодавство про біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, гармонізувавши його з нормами ЄС.

4. Ухвалити нову редакцію Закону "Про зовнішню трудову міграцію", яка б містила механізми захисту прав трудових мігрантів та регулювання діяльності приватних агентств з працевлаштування.

5. Імплементувати норми європейського законодавства щодо боротьби з нелегальною міграцією, зокрема Директиву 2009/52/ЄС про мінімальні стандарти санкцій та заходів проти роботодавців, які наймають громадян третіх країн, які нелегально перебувають на території ЄС.

II. Інституційне забезпечення.

Для ефективного управління міграційними процесами необхідно створити дієву інституційну структуру, що передбачає:

1. Оптимізацію системи органів державної влади, відповідальних за міграційну політику, з чітким розмежуванням їх повноважень та покладенням координуючої ролі на Державну міграційну службу України.

2. Посилення інституційної спроможності Державної міграційної служби України шляхом збільшення фінансування, кадрового забезпечення та технічного оснащення.

3. Створення міжвідомчого координаційного центру з питань міграції за участю представників Державної міграційної служби, Державної прикордонної служби, Національної поліції, Служби безпеки України, Міністерства соціальної політики, Міністерства закордонних справ та інших відомств.

4. Розбудову мережі представництв Державної міграційної служби України в регіонах для ефективного здійснення міграційного контролю та надання послуг мігрантам.

5. Запровадження системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів для роботи у сфері міграції, зокрема шляхом створення спеціалізованої академії чи навчального центру.

III. Міграційний контроль та боротьба з нелегальною міграцією.

Забезпечення ефективного контролю міграційних потоків та протидія нелегальній міграції є одним із пріоритетних напрямів забезпечення міграційної безпеки в Україні. Для цього необхідно вжити таких заходів:

1. Удосконалення системи прикордонного контролю шляхом впровадження сучасних технологій, таких як біометричні дані, електронні системи відстеження перетину кордону, автоматизовані системи управління ризиками.

2. Посилення співпраці між Державною прикордонною службою України, Національною поліцією, Службою безпеки України та іншими правоохоронними органами у сфері боротьби з нелегальною міграцією та транснаціональною організованою злочинністю.

3. Активізація міжнародного співробітництва у сфері протидії нелегальній міграції, зокрема шляхом укладання відповідних міжнародних договорів, обміну інформацією, проведення спільних операцій та навчань.

4. Запровадження ефективної системи санкцій та штрафів для роботодавців, які наймають нелегальних мігрантів, а також для осіб, які сприяють їх незаконному перебуванню на території України.

5. Проведення інформаційних кампаній з метою підвищення обізнаності населення про ризики нелегальної міграції та торгівлі людьми, а також про можливості легальної міграції. [38, 56].

Успішна інтеграція іммігрантів у суспільство є важливою передумовою для забезпечення соціальної стабільності та запобігання

конфліктам на ґрунті етнічних, расових або релігійних відмінностей. Для досягнення цієї мети необхідно:

1. Розробити та впровадити державну програму інтеграції іммігрантів, яка б передбачала заходи з вивчення української мови, історії та культури, а також сприяння їхньому працевлаштуванню та отриманню житла.

2. Створити мережу центрів інтеграції іммігрантів на базі державних та громадських організацій, де б надавалися відповідні послуги та проводилися культурно-освітні заходи.

3. Запровадити спеціальні програми для інтеграції віженців та осіб, які потребують додаткового захисту, з урахуванням їхніх особливих потреб.

4. Сприяти розвитку діалогу та взаємодії між іммігрантськими спільнотами та місцевими громадами, а також залученню іммігрантів до громадського життя.

5. Проводити інформаційно-просвітницькі кампанії з метою формування толерантного ставлення до іммігрантів у суспільстві та протидії ксенофобії та дискримінації. [39, 27].

Трудова міграція є одним із ключових аспектів міграційної політики України. З одного боку, необхідно створити сприятливі умови для повернення та залучення висококваліфікованих кадрів, а з іншого – забезпечити захист прав трудових мігрантів, які працюють за кордоном. Для цього потрібно:

1. Запровадити спеціальні програми для заохочення повернення українських фахівців з-за кордону, зокрема шляхом надання пільгових кредитів, податкових пільг, сприяння працевлаштуванню та започаткуванню бізнесу.

2. Спростити процедури отримання дозволів на працевлаштування для іноземних висококваліфікованих фахівців, інвесторів та підприємців.

3. Укладати двосторонні угоди про тимчасове працевлаштування з країнами-реципієнтами українських трудових мігрантів з метою забезпечення їхніх соціальних гарантій та захисту прав.

4. Посилити контроль за діяльністю приватних агентств з працевлаштування за кордоном та запровадити жорсткі санкції за порушення законодавства.

5. Створити мережу консультаційних центрів для трудових мігрантів з метою надання їм інформації та правової допомоги, а також сприяти функціонуванню діаспорних організацій за кордоном. [40].

Внаслідок російської агресії на Сході України та анексії Криму, значна кількість громадян була вимушена покинути свої домівки, ставши внутрішньо переміщеними особами. Для вирішення проблем цієї категорії населення необхідно:

1. Удосконалити законодавство щодо внутрішньо переміщених осіб, гармонізувавши його з міжнародними стандартами та рекомендаціями ООН.

2. Створити ефективну систему обліку, реєстрації та надання допомоги внутрішньо переміщеним особам, в тому числі у сферах житла, працевлаштування, соціального забезпечення та освіти.

3. Розробити та впровадити державні програми з облаштування тимчасового або постійного житла для внутрішньо переміщених осіб, а також сприяння їх працевлаштуванню та започаткуванню власного бізнесу.

4. Забезпечити психологічну та соціальну реабілітацію внутрішньо переміщених осіб, зокрема створивши мережу відповідних центрів та залучивши фахівців різного профілю.

5. Посилити міжнародне співробітництво з метою залучення фінансової, гуманітарної та технічної допомоги від міжнародних організацій та донорів для вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб.

6. Проводити інформаційні кампанії з метою протидії дискримінації та стигматизації внутрішньо переміщених осіб, а також сприяти їхній інтеграції у приймаючі громади.

Забезпечення міграційної безпеки є одним із пріоритетних завдань для України з огляду на складну демографічну ситуацію, високий рівень еміграції, проблему нелегальної міграції та внутрішнього переміщення населення. Для вирішення цих викликів необхідно вжити комплексних заходів, спрямованих на удосконалення законодавчої бази, розбудову ефективної інституційної структури, посилення міграційного контролю та боротьби з нелегальною міграцією, запровадження політики інтеграції іммігрантів, регулювання трудової міграції, вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб, а також активізацію міжнародного співробітництва у міграційній сфері.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження міграційної безпеки та напрямів її забезпечення дозволяє зробити наступні висновки.

1. З'ясовано, що міграційна безпека виступає невід'ємною складовою національної безпеки України. Як категорія ідеального порядку, міграційна безпека охоплює і процес її забезпечення, і результат від його здійснення, що представлений відповідним рівнем міграційної безпеки. Визначено фактори, причини, а також наслідки (позитивні та негативні) у забезпеченні та незабезпеченні міграційної безпеки.

2. Доведено, що використання терміноконструкції «міграційна безпека» значною мірою може забезпечити комплексну характеристику поняття «міграція», «міграційна політика» тощо. У цьому контексті й ураховуючи недосконалість вітчизняної правової бази, обґрунтовано, закріпити в ній визначення поняття «міграційна безпека». Під нею запропоновано розуміти стан захищеності національних інтересів (держави, суспільства й окремо взятої особистості) у міграційній сфері, що передбачає гарантування та підтримку такого стану на належному рівні через здійснення результативного публічного управління, яке визначає й ураховує реальні та потенційні виклики та загрози цим інтересам, а також унеможливорює їх трансформацію в небезпеки.

3. Установлено, що сучасний стан міграційної безпеки України відзначається незадовільністю. Більшість трудових мігрантів-українців – жителі Західних областей України. Здебільшого вони виїжджають до Республіки Польщі, Чеської Республіки, Італії тощо. Однією з небезпек міграції українців є їх утвердження як довгострокових трудових мігрантів (яких, до речі, більше ніж короткострокових).

4. Немає сумніву, що міграція перетворилася на випробування для суспільства. Проте розв'язання пов'язаних з нею проблем вимагає не лише

протидії небезпекам, а й використання переваг.

5. Притоку мігрантів слід очікувати після завершення війни або принаймні після завершення активної фази війни, тоді Україною зацікавляться іноземні інвестори, а відтак зацікавляться і мігранти з інших країн. Уже зараз Україні варто задуматися про нормативне удосконалення та забезпечення, яке б створювало сприятливі умови для законної міграції та протидії незаконній міграції, для цього треба вивчати міжнародний досвід запровадження ефективної міграційної безпеки та шукати шляхи для впровадження її в Україні.

6. Виявлено, що на стан міграційної безпеки України значно впливає недосконалість її інституційного (організаційно-правового) забезпечення публічного управління. Воно має бути представлено законодавчими, програмними та стратегічними документами, процесом їх розробки й упровадження. Проте в Україні правова база у сфері міграційної безпеки не відзначається системністю її формування та дії. Також наполягається, що на здійснення державної міграційної політики негативно впливає відсутність об'єктивної та комплексної інформаційної підтримки, зокрема з боку тих інституцій, які безпосередньо покликані її здійснювати – Державної міграційної служби (ДМС) і Державної прикордонної служби України (ДПС).

7. З'ясовано, що підвищенню міграційної безпеки України сприятиме зміцнення суспільнополітичної стабільності в державі, підвищення добробуту громадян, зниження рівня безробіття, розвиток транскордонної співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Публічне управління у сфері забезпечення міграційної безпеки України: Конкурсна робота. Київ, 2019. 35 с.
2. Migration Theory. Talking across Disciplines. URL: <https://estvitaesydemografia.files.wordpress.com/2013/04/introduccic3b3nmigration-theory-talking-across-disciplines.pdf>
3. Lee E. S. A Theory of Migration. Demography. 1966. Vol. 3. №. 1. URL: http://www.jstor.org/stable/2060063?seq=1#page_scan_tab_contents
4. Академічний тлумачний словник. URL: <http://sum.in.ua/s/bezpeka>
5. Офіційний веб-сайт Верховної ради України. URL: <https://rada.gov.ua/>
6. Гайдош І., Шульга М. Проект закону про державну міграційну політику. URL: <https://rada.gov.ua/законодавство/проектизаконів>
7. Сидорчук О. Г., Новікова О. Ф., Панькова О. В. Стан та перспективи соціальної безпеки в Україні: експертні оцінки. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2018. 184 с.
8. Міграція : Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/migration>
9. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/399 від 9 березня 2016 року про Кодекс Союзу щодо справи, які регулюють рух осіб через кордони (Шенгенський кодекс про кордони) : Регламент Європейського Союзу від 09.03.2016 р. № 2016/399. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984026-16#Text>
10. ETIAS: про нові правила в'їзду до Шенгенської зони. Чернівці: ЧНУ ім. Юрія Федьковича. URL: <https://law.chnu.edu.ua/etias-pro-novi-pravya-vizdu-do-shenhenskoj-zony>
11. Number of illegal crossings between border-crossing points in the European Union from 2009 to 2021. Statista, 2023.

12. Благодійна організація «Європейський Фонд Допомоги» : офіційний сайт. URL: <https://eaf.fund/about/>
13. Omnibus Oversight Hearing on Illegal Immigration. Statement of the Honorable Lamar Smith, Chairman of the Subcommittee on Immigration and Claims of the House Committee on the Judiciary. 1999. March, 18.
14. Міграційна криза в США: пояснюємо, що відбувається : BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-44572475>
15. Курунова, Ю. О. Сучасні тенденції міжнародної міграції в США : United States of America in the modern world: politics, economics, law, society, 317 с.
16. Проблеми імміграції в Україні та досвід інших країн в протидії нелегальній міграції : Всеукраїнська профспілка працівників – мігрантів в Україні та за її межами. URL: <http://www.migrant.org.ua>
17. Питання Державної міграційної служби України : указ Президента України від 26.04.2011 № 405. Урядовий кур'єр, 2011. № 76.
18. Брич В. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення : аспекти праці. Київ, 2020. 30 с.
19. Горбачова І. Інституційні регулятори зовнішньої міграційної політики України : аспекти праці. 2022. 51 с.
20. Індиченко І.В. Міграційна політика України як складник зовнішньоекономічної стратегії: національний і міжнародний аспекти : *Сучасні питання економіки і права*. Київ, 2021. 56 с.
21. Кочергіна Н. Міжнародна міграція робочої сили та її вплив на державну міграційну політику України. Київ: Вісник, КНУ ім. Т.Шевченка. 2019. 27 с.
22. Малиновська О. Повернення українців в Україну як стратегічне завдання міграційної політики держави : *Українознавчий альманах*. 2022. 101 с.

23. Павлова В. О. Формування міграційної політики України в поєднанні з міжнародною трудовою міграцією : *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. 316 с.
24. Борисенко О. П., Тарасенко К. М. Еволюційна парадигма міграційних процесів в Україні : Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. Київ, 2017. 157 с.
25. Бублій М. П. Методологічні засади формування міграційної політики в Україні. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/SOC_Gum/apdu/2009_2/doc/2/03.pdf
26. Гусаров С. М., Комзюк А. Т., Салманова О. Ю. Міграційне право України : підручник. Харків: Дім реклами, 2016. 296 с.
27. Дем'янчук О. П. Державна політика та публічна політика: варіант перехідного періоду : *Наукові записки*. URL: http://elib.ukma.edu.ua/NZ/NZV18_2000_polityk/05_demyanchyk_op.pdf
28. Держстат визначив два райони для пробного перепису населення. URL: https://zik.ua/news/2019/11/28/derzhstat_vyznachyv_dva_raiony_dlia_probnoho_perepysu_naselennia_947228
29. Київський міжнародний інститут соціології. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=765&page=1>
30. Малиновська О. А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями. Київ : НАДУ, 2004. 35 с.
31. Міграція в Україні. Факти і цифри: звіт Представництва Міжнародної організації з міграції в Україні. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
32. Результати соціологічного дослідження, проведеного у рамках проекту «Започаткування Національного діалогу в Україні». URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/national_dialogue/poll_for_regions/00_survey_ukraine_ua.pdf

33. Романюк М. Міграція населення України : *Економіка України*. Київ, 1999. 44 с.
34. Світовий банк в Україні : Офіційний сайт. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>
35. Сирочук Н. А. Міжнародна трудова міграція українців до країн Європейського союзу: фактори впливу. *Економічний вісник*. Київ : НТУ ім. Сікорського, 2014. 118 с.
36. Ставлення до українських трудових мігрантів у Чехії. URL : <https://uaportal.cz/blogs/3/222/>
37. Тарасенко К. Понятійно-термінологічна характеристика визначення міграції : *Публічне управління та митне адміністрування*. Київ, 2017. 38 с.
39. Україна запускає програму «Повертайся й залишайся». URL: <https://www.dw.com/uk/...../a-51516523>
40. Українське суспільство: міграційний рівень : національна доповідь. Інститут демографії та соціальних досліджень. Київ : НАН, 2018. 396 с.

ДОДАТОК А

Секція 2

Бондаревська К. В.

д.е.н., професор,

професор кафедри соціального забезпечення та податкової політики
Університету митної справи та фінансів

Озерян К. С.

здобувач освіти за спеціальністю

«Соціальне забезпечення»

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІГРАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Міграційна безпека є складовою частиною національної безпеки держави і полягає у захисті її життєво важливих інтересів у міграційній сфері. Вона охоплює різноманітні аспекти, серед яких контроль міграційних потоків, боротьба з нелегальною міграцією, захист прав і свобод як власних громадян, так і іноземців, що перебувають на території держави, а також створення сприятливих умов для інтеграції іммігрантів у суспільство [1, 51].

Для України забезпечення міграційної безпеки має особливе значення з огляду на низку факторів:

6. Демографічна криза: Україна переживає серйозну демографічну кризу, яка характеризується старінням населення, низькою народжуваністю та високим рівнем еміграції. Ефективне управління міграційними процесами може допомогти пом'якшити наслідки цієї кризи.

7. Трудова міграція: значна частина українських громадян працює за кордоном, що з одного боку, сприяє надходженню грошових переказів в економіку країни, але з іншого боку, призводить до "відтоку мізків" та нестачі кваліфікованих кадрів у певних галузях.

8. Нелегальна міграція: Україна є країною транзиту для нелегальних мігрантів, що намагаються потрапити до Європейського Союзу. Це створює ризики для безпеки країни та її міжнародного іміджу.

9. Внутрішньо переміщені особи: у зв'язку з війною в Україні, значна кількість громадян була вимушена покинути свої домівки, що спричинило проблему внутрішньо переміщених осіб.

10. Інтеграція іммігрантів: для забезпечення соціальної стабільності та запобігання конфліктам, важливо створити умови для успішної інтеграції іммігрантів у суспільство.

З огляду на зазначені виклики, основними пріоритетами забезпечення міграційної безпеки в Україні є: [2, 30].

8. Удосконалення законодавчої бази у сфері регулювання міграційних процесів з метою приведення її у відповідність до міжнародних стандартів та європейського законодавства.

9. Розбудова ефективної системи управління міграційними процесами, що включає оптимізацію інституційної структури, посилення координації між відомствами, залученими до міграційної політики, а також підвищення професійного рівня працівників відповідних органів.

10. Запровадження комплексної політики щодо інтеграції іммігрантів у суспільство, яка передбачає заходи з вивчення мови, культури, історії України, а також надання допомоги у працевлаштуванні та забезпеченні житлом.

11. Посилення боротьби з нелегальною міграцією та торгівлею людьми, зокрема шляхом удосконалення прикордонного контролю, активізації співпраці з правоохоронними органами інших країн, а також підвищення обізнаності населення про ризики нелегальної міграції.

12. Створення сприятливих умов для залучення та утримання висококваліфікованих кадрів, в тому числі шляхом запровадження спеціальних програм для талановитої молоді, науковців та підприємців.

13. Розробка ефективної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, яка гарантуватиме захист їхніх прав, забезпечення житлом, працевлаштування та соціальну допомогу.

14. Активізація міжнародного співробітництва у сфері міграції, зокрема шляхом укладання двосторонніх та багатосторонніх угод з іншими країнами, а також участі у відповідних міжнародних ініціативах [3].

Для реалізації зазначених пріоритетів необхідно вжити комплексних заходів у різних сферах.

Внаслідок війни в Україні, значна кількість громадян була вимушена покинути свої домівки, ставши внутрішньо переміщеними особами. Для вирішення проблем цієї категорії населення необхідно:

3. Удосконалити законодавство щодо внутрішньо переміщених осіб, гармонізувавши його з міжнародними стандартами та рекомендаціями ООН.

4. Створити ефективну систему обліку, реєстрації та надання допомоги внутрішньо переміщеним особам, в тому числі у сферах житла, працевлаштування, соціального забезпечення та освіти.

7. Розробити та впровадити державні програми з облаштування тимчасового або постійного житла для внутрішньо переміщених осіб, а також сприяння їх працевлаштуванню та започаткуванню власного бізнесу.

8. Забезпечити психологічну та соціальну реабілітацію внутрішньо переміщених осіб, зокрема створивши мережу відповідних центрів та залучивши фахівців різного профілю.

9. Посилити міжнародне співробітництво з метою залучення фінансової, гуманітарної та технічної допомоги від міжнародних організацій та донорів для вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб.

Зарубіжний досвід забезпечення міграційної безпеки включає різні заходи, такі як прикордонний контроль, візовий режим, системи обміну інформацією та співпраця з міжнародними організаціями. Ці заходи спрямовані на запобігання нелегальній імміграції, торгівлі людьми та загрозам безпеці, які становлять особи, які в'їжджають до країни. В Україні подібні заходи можна реалізувати шляхом посилення прикордонного

контролю, посилення співпраці з сусідніми країнами та вдосконалення систем обміну інформацією для забезпечення міграційної безпеки. Крім того, програми з розбудови потенціалу для правоохоронних органів і транскордонне співробітництво можуть ще більше посилити міграційну безпеку в Україні.

Одним із головних пунктів призначення суб'єктів міграції по всьому світу уже багато років поспіль стає Європейський Союз, оскільки у Договорі про Європейський Союз та інших нормативних актах закріплена політика вільного пересування осіб і політика "відкритих дверей", тож цілком закономірно проблема мігрантів у Європейському Союзі є дійсно некерованою та дещо складною для розв'язання.

У 2015 році після великої міграційної кризи у Європейському Союзі були внесені зміни до Шенгенського кодексу про кордони [4]. Згідно із цими змінами, був введений обов'язковий контроль осіб, які перетинають кордони країн Європейського Союзу. Також було запроваджено Систему інформації до авторизації поїздок до Європейського Союзу [5] та Систему в'їзду та виїзду громадян третіх країн до держав Євросоюзу. Такі реформи кардинально змінили становище та кількість мігрантів у період з 2016 по 2017 рік скоротилася майже втричі, в подальшому приймались ще низка нормативних актів, які також локально регулювали питання незаконної міграції в країни ЄС.

Забезпечення міграційної безпеки є одним із пріоритетних завдань для України з огляду на складну демографічну ситуацію, високий рівень еміграції, проблему нелегальної міграції та внутрішнього переміщення населення. Для вирішення цих викликів необхідно вжити комплексних заходів, спрямованих на удосконалення законодавчої бази, розбудову ефективної інституційної структури, посилення міграційного контролю та боротьби з нелегальною міграцією, запровадження політики інтеграції іммігрантів, регулювання трудової міграції, вирішення проблем внутрішньо

переміщених осіб, а також активізацію міжнародного співробітництва у міграційній сфері.

Література

1. Павлова В. О. Формування міграційної політики України в поєднанні з міжнародною трудовою міграцією : *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. 316 с.

2. Борисенко О. П., Тарасенко К. М. Еволюційна парадигма міграційних процесів в Україні : Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. Київ, 2017. 157 с.

3. Бублій М. П. *Методологічні засади формування міграційної політики в Україні*. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/SOC_Gum/apdu/2009_2/doc/2/03.pdf

4. Держстат визначив два райони для пробного перепису населення. URL: https://zik.ua/news/2019/11/28/derzhstat_vyznachyv_dva_raiony_dlia_probnoho_perepysu_naselennia_947228

5. Київський міжнародний інститут соціології. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=765&page=1>